

تسین اجمالے رکن «تفسیر»

بهرام نکوئی صدری

پژوهشگر عضو اهل قلم و مدرس مدعو ژئوتوریسم، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران

مدرن در فعالیت‌های با ارزش خود خواهند بود. با اینکه تفسیر در پارک‌های ملی ایالات متحده آمریکا و سایر کشورهای پیشرفته جهان از سال ۱۹۵۷ پس از چاپ کتاب «تفسیر میراث‌مان» نوشته فریمن تیلدن شروع شده است، در کشورهای در حال توسعه مثل ایران هنوز مبانی نظری این علم به صورت مبسوط تشریح نشده است. در کشورهایی مثل ایالات متحده محیط‌بانان نیز آموزش‌های لازم را به‌عنوان راهنمایان گردشگری پشت‌سر می‌گذارند و علاوه بر محیط‌بانی (حراست از محیط) به‌عنوان راهنمای طبیعت‌گردی^۱ نیز به آموزش مردم می‌پردازند. نقش آموزش مردم از راه آموزشی - تفریحی رکن اصلی در ارتقای شعور اجتماعی جوامع پیشرفته است. در بخش‌های زیر، تفسیر میراث و ابزار آن به‌طور اجمالی معرفی می‌شود.

میراث چیست؟

میراث، حس غروری از درک گذشته آباء و اجدادی ما و دلواپسی‌های مربوط به زمان حال و چشم‌اندازی از سرنوشت نسل‌های آینده به دست می‌دهد که در ارتباط تنگاتنگ با سرزمین و ریشه‌های فرهنگی ماست (بک و لک، ۱۹۹۸). میراث تاریخی و فرهنگی و میراث طبیعی، اعم از میراث طبیعت بی‌جان مثل رخ‌نمون‌های زمین‌شناختی و میراث طبیعت جاندار مثل درختان کهن‌سال یا گونه‌های گیاهی و جانوری، همگی جزء میراث ارزشمند هر کشوری به‌شمار می‌آیند که در صنعت گردشگری نقش

چکیده

میراث هر کشوری نیاز به ارائه تفسیر برای مردم آن کشور و گردشگران خارجی دارد. تفسیر علمی است که در صنعت گردشگری ایران بحث عملی آن به دلیل فقدان پایه‌های نظری در داخل کشور، هنوز شروع نشده است. آموزش راهنمایان گردشگری و نقش راهنمایان گردشگری در توریسم فرهنگی، اکوتوریسم و ژئوتوریسم و به‌ویژه پارک‌های ملی و طبیعی و ژئوپارک‌ها، یکی از تمهیدات چندگانه تفسیر میراث برای مردم عادی است که می‌تواند نقش مهمی در بدنه یکپارچه تفسیر میراث برای مردم داشته باشد. در این مقاله ضمن معرفی سیر تکاملی تفسیر میراث در جهان، به معرفی اجمالی تفسیر در صنعت گردشگری و جایگاه آن در حفظ میراث و فعالیت‌های راهنمایان گردشگری در این میان پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها: تفسیر، گردشگری، حفظ میراث، بانیان تفسیر،

انوس میلز، فریمن تیلدن

مقدمه

راهنمایان گردشگری، چه خودآگاه و چه ناخودآگاه، از تفسیرکنندگان میراث برای مردم به حساب می‌آیند که به دلیل ایفای نقش چهره - چهره در شکل گرفتن نگرش ویژه به بیان میراث فرهنگی - طبیعی و آگاهی از علمی به‌نام تفسیر در تبیین میراث گردشگری در کشورهای پیشرفته جهان، قادر به ارائه و جهت‌گیری

«جاذبه‌ها» را بر عهده می‌گیرند. این میراث گران بها علاوه بر استفاده در گردشگری، هم‌زمان نیاز به حفاظت از آن برای استفاده پایدار و انتقال به نسل‌های آینده دارد.

زیرساخت‌های صنعت گردشگری

وجود جاذبه گردشگری نیز، خود از زیرساخت‌های گردشگری یک کشور است. بنابراین زیرساخت‌های گردشگری شامل جاذبه‌های گردشگری (مثل وجود غذاهای محلی یا وجود تنوع ویژه زمین‌شناختی در یک منطقه)، وجود تسهیلات راحتی و اقامتی، برگزاری تورها، انجام فعالیت‌ها، برنامه‌های ارائه تفسیر و اعمال مدیریت و برنامه‌ریزی است که در نمودار ۱ نشان داده شده است.

صنعت گردشگری

جاذبه‌ها	تسهیلات اقامتی برای گردشگران	تورها	تفسیر و فعالیت‌ها	مدیریت و برنامه‌ریزی سایت‌ها
----------	------------------------------	-------	-------------------	------------------------------

نمودار (۱)

همان‌گونه که در نمودار ۱ دیده می‌شود، تفسیر، یکی از ارکان صنعت گردشگری است.

معرفی بانیان تفسیر در جهان: انوس میلز و فریمن تیلدن

نقش انوس میلز در سیر تکاملی فلسفه تفسیر

انوس میلز که بود؟ انوس میلز^۲ در مزرعه‌ای در کانزاس ایالات متحده آمریکا بزرگ شد. در سال ۱۸۸۴ میلادی در سن ۱۴ سالگی شروع به ساخت یک کلبه چوبی در پناهگاه قلّه لانگ^۳ در کلرادو کرد. وی در طول مسیر حرفه‌ای خود، بیش از ۲۵۰ گروه از «گردشگران ناآشنا به محیط کوهستان»^۴ را به قلّه ۱۴۲۵۵ پای لانگ، راهنمایی کرد. میلز یک طبیعت‌دوست، راهنمای کوهستان، نویسنده و مدرس دانشگاه بود. او در کمیته‌ای فعالیت می‌کرد که وظیفه آن، نوشتن دستورالعمل راهنمای خدمات پارک‌های ملی در سال ۱۹۱۶ میلادی بود: «برای حفظ مناظر و عناصر طبیعی و تاریخی و حیات وحش در آنجا... چنان‌که برای بهره‌مندی نسل‌های آینده بدون تخریب، محفوظ بماند.» وی علاوه بر پایه‌گذاری معیارهای راهنمایی در طبیعت و اصول تفسیر، دنیایی را متجسم ساخت که در آن مردم در صلح با محیط زیست اطراف خود و همچنین با یکدیگر به زندگی می‌پردازند. انوس میلز در سال ۱۹۲۲ درگذشت.

فریمن تیلدن نویسنده معروف‌ترین کتاب تفسیر جهان

فریمن تیلدن^۵ اهل ماساچوست ایالت متحده آمریکا بود. او شغلش را به‌عنوان نویسنده موفق داستان‌ها کرد تا با تأکید خاص بر مفهوم

نمادین پارک‌های ملی در فرهنگ آمریکایی، خود را وقف حفاظت از آن‌ها سازد. معروف‌ترین کار او در حوزه تفسیر، اثر بی‌نظیری به‌نام **تفسیر میراث ما** است. او همچنین کتاب **پارک‌های ملی** (کتابی جامع که سامانه طبیعی، تاریخی و تفریحی پارک ملی را مورد بررسی قرار می‌داد) و **ماهیت پنجم** (کتاب شیوا درباره نقش مهم همکاری مردم^۶ در حفظ گردشگاه‌های ملی) را نوشت. فریمن تیلدن در سمت مشاور برای رؤسای چهار پارک ملی خدمت می‌کرد. او در مزرعه شخصی‌اش در وارن مین^۷ تا زمان مرگش به سال ۱۹۸۰ میلادی زندگی کرد.

تفسیر و مفهوم آن

تعریف تفسیر از دیدگاه لایت^۸ (هوز، ۱۳۸۸ به نقل از لایت ۱۹۹۵) عبارت است از «انگیزه دادن و تحریک حس کنجکاوی و قدرت تصور به‌عنوان روشی برای بالا بردن کیفیت یک سایت و کمک

میراث هر کشوری نیاز به ارائه تفسیر برای مردم آن کشور و گردشگران خارجی دارد. تفسیر علمی است که در صنعت گردشگری ایران بحث عملی آن به دلیل فقدان پایه‌های نظری در داخل کشور، هنوز شروع نشده است

به خوشی و رضایتمندی گردشگران.»

هنوز معانی آشنای دیگر واژه «تفسیر»^۹ عموم مردم را سر درگم می‌کند و باعث ایجاد چالش در این حرفه می‌شود. تیلدن اظهار داشت که واژه تفسیر چندین ترجمه مفهومی^{۱۰} خاص در یک زبان خارجی دارد (تیلدن، ۱۹۷۷). تفسیر معنا بخشیدن به یک چشم‌انداز یا رویداد ناآشنا^{۱۱} از گذشته یا حال است (بک و کیبل، ۱۹۹۸). آنچه به زبان ساده ترجمه^{۱۲} می‌شود (مثل نحوه تشکیل یخچال‌های دره علم‌کوه یا رویدادهای مربوط به مناطق جنگی جنوب کشور)، ممکن است برای بسیاری از بازدیدکنندگان «ناآشنا»^{۱۳} باشد.

تفسیر، داستان پشت‌سر تاریخ یا منظره طبیعی یک ناحیه را عیان می‌سازد. تفسیر، فرایندی است که کمک می‌کند مردم بتوانند فراتر از آنچه را که به تنهایی قادر به دیدن آن هستند، ببینند.

تفسیر و کمک به حفظ میراث طبیعی و فرهنگی

بک و کیبل (۱۹۹۸) در مقدمه کتاب تفسیر در قرن بیست و یکم می‌نویسند: «ما همچنین، تفسیر را به‌عنوان یک روند اطلاع‌رسانی و الهام‌بخش تعریف کردیم که برای افزایش فهم، درک ارزش و حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی مان به شکل قاعده (فرمول) درآورده شده است.» تفسیر در ابتدا برای حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی توسط تیلدن در جهان مطرح شد، چنان‌که وی

(۱۹۷۷: ۳۸) در جمله بسیار تأکیدی و شعرگونه خود (جدول ۱) به انگلیسی می‌گوید:

جدول ۱: شعرگونه تیلدن از تفسیر

تفسیر به فهم می‌انجامد،
فهم به شناخت ارزش اثر،
و شناخت ارزش به حفاظت از اثر.

تفسیر به دلیل اطلاع‌رسانی جذاب، باعث حفاظت از طبیعت و میراث آن می‌شود. برای مثال، فعالیت‌های مربوط به حفظ تخم لاک‌پشت‌های جزیره قشم و شرح چهره به چهره آن به‌عنوان یک روش تفسیر باعث می‌شود این گونه جانوری نجات داده شود و با افزایش آگاهی، مردم محلی دیگر رغبت به خوردن آن نداشته باشند.

شیوه‌های تفسیر

تفسیر به شکل‌های گوناگون ارائه می‌شود. ارائه تفسیر توسط شخص^{۱۴} (راهنمای گردشگری) به برنامه‌هایی همچون اجرای گفت‌وگوها^{۱۵}، نمایش‌های احساسی^{۱۶}، نمایش‌های عروسکی^{۱۷}، زنده‌سازی تاریخ گذشته^{۱۸}، داستان‌سرایی^{۱۹}، اجرای پیاده‌روی‌ها در طبیعت و برگزاری تور گردش در طبیعت^{۲۱} گفته می‌شود. تنها کتابی که یکی از فصل‌هایش به بحث تفسیر وارد شده، کتاب **مبانی زمین‌گردشگری** است که برخی شیوه‌های تفسیر در زمینه ژئوتوریسم را بسط می‌دهد. کلید موفقیت ژئوتوریسم در این کتاب،

تفسیر ژئوتوریسم عنوان شده است. برای آگاهی بیشتر مراجعه شود به نکوتی صدی (۱۳۸۸). اما متأسفانه در هیچ کتب تألیفی، دیگری در ایران، امر تفسیر مطرح نشده است و تنها در کتابی به‌نام **رفتار گردشگر** از فیلیپ پیرس (۱۳۸۹) مؤلف به نتایج پژوهشی در خصوص تفسیر اشاره کرده است. خوشبختانه این کتاب در ایران به زبان فارسی منتشر شده است. این موضوع به قدری مغفول مانده که حتی با تأسیس نخستین ژئوپارک جهانی کشور در قشم به دلیل نبود ابزار، تفسیر نظری و عملی تاکنون دایر نشده است.

نمونه‌ای از تفسیر برای درک بیشتر این مفهوم از یک و کیبل (۱۹۹۸)

داستان زیر، که یک دوستدار طبیعت در پارک ملی کریترلیک^{۲۲} در اورگون^{۲۳} برای تیلدن نقل کرده است، شاید بتواند به بهترین وجه فرایند تفسیر را برایتان به تصویر بکشد. شرح آن در کتاب پارک‌های ملی تیلدن^{۲۴} ذکر شده است.

برای تسهیل درک وضعیت دریاچه‌ای آتش‌فشانی به‌نام کراتر لیک^{۲۵}، مرکز دیدبانی^{۲۶} مشرف بر دریاچه در ایالات متحده آمریکا به امکاناتی مثل مراکز نمایش (نمایشگاه‌ها)^{۲۷}، دوربین دوچشمی ثابت با سوگیری به سمت مرکز مکان قابل مشاهده و ماکت برجسته‌ای از یک مخروط بزرگ آتش‌فشانی^{۲۸} مجهز شده بود. مردی نابینا به مسئول پارک که در مرکز دیده‌بانی مشغول انجام وظیفه بود، نزدیک شد و پرسید: «آیا ممکن است کریتر لیک را برایم توصیف کنی؟» محیط‌بان پارک ملی^{۲۹} از چالشی که پیش رو داشت آگاه بود، زیرا آمده بود تا کریتر لیک را ببیند. بنابراین وی مرد نابینا را به سمت یک نقشه برجسته راهنمایی کرد و سپس رخداد مزبور را به شرح ذیل بیان داشت:

من دست‌هایم را گرفتم و آن‌ها را در اطراف ماکت برجسته دهانه آتش‌فشان حرکت دادم و سعی کردم او از طریق انگشتان حساس خود و بهره‌گیری از درک ذهنی سرشار و شوق و ذوق وی، شکل عمومی دهانه آتش‌فشان و تغییرات لبه‌های انتهایی اوج آن‌ها را لمس و مجسم کند. وی با انگشتان و وجب کردن دستش به درک مقیاس قطر دریاچه نائل شد. از او سؤال کردم آیا ایده‌ای دارد که فاصله چیست؟ او گفت می‌تواند فاصله را به تجربه راه رفتنش ربط دهد. واضح بود وقتی که او محدوده فاصله و مقیاس را با باز کردن وجب دستانش درک می‌کرد، می‌توانست وسعت زیادی را که دهانه آتش‌فشان و آب درون آن پوشش می‌داد نیز، احساس کند. سپس کمک کردم نوک انگشتانش را به سمت بالای ماکت صخره لیائو^{۳۰} ببرد، که دو اینچ از ماکت، تقریباً ۲۲۰۰ فوت ارتفاع واقعی در صخره را نشان می‌داد. او دریافت که بیش از ۲۰۰۰ فوت از دهانه آتش‌فشان در زیر سطح آب قرار دارد.

انگشتان وی، شکل کله‌قندی جزیره ویزارد^{۳۱} را برای او مجسم ساختند. فرورفتگی کوچکی در نوک مخروط نه تنها شکل آن عارضه

میراث، حس غروری از درک گذشته آب و اجدادی ما
و دلواپسی‌های مربوط به زمان حال و چشم‌اندازی از
سرنوشت نسل‌های آینده به دست می‌دهد که در ارتباط
تنگاتنگ با سرزمین و ریشه‌های فرهنگی ماست

طبیعت‌گرا، طبیعت‌گرد نامیده می‌شود و راهنمای طبیعت‌گردی هم به راهنمایان تخصصی ژئوتوریست‌ها و هم به راهنمایان تخصصی اکوتوریست‌ها گفته می‌شود.

2. Enos Mills
3. Long's Peak
4. Flatlanders
5. Freeman Tilden
6. private donations
7. Warren Maine
8. Light
9. interpretation
10. implication's translation
11. a "foreign" landscape or event
12. translated
13. foreign
14. Personal inpretation
15. the form of talks
16. demonstrations
17. puppet shows
18. Living history
19. storytelling
20. nature walks
21. nature tours
22. Crater Lake National Park
23. Oregon
24. Tilden's The National Parks
25. Crater Lake
26. the observation center
27. exhibits
28. the great volcanic cone
29. The naturalist
30. the modeled face of Liao Rock
31. Wizard Island

خاص، بلکه نوع خیلی از دهانه‌های دیگر را نیز به او فهماند. او توانست با انگشتانش جریان‌های مواد مذاب دامنهٔ جزیرهٔ مخروطی را ببیند. سپس ما درهٔ یخچالی یو شکل (U) را پی گرفتیم و بعد آن را با دره‌های وی شکل (V) رودخانه‌ای موجود در نقاط دیگر پارک مقایسه کردیم.

بحث و نتیجه‌گیری

تفسیر یکی از ارکان گردشگری است که در ایران، به لحاظ نظری، به خوبی مطرح نشده است؛ از این رو در سطح عملی در پارک‌های ملی، در مناطق حفاظت‌شده و به‌ویژه در ژئوپارک قشم در حد صفر است. راهنمایان گردشگری به‌عنوان یکی از اجزای کلیدی در بدنهٔ عملیات تفسیر نقش مهمی بر عهده دارند، ولی بدون استفاده از سایر ابزار تفسیر مثل رسانه‌های مولتی‌مدیا و... آنان قادر به توفیق در تفسیر میراث به‌طور شایسته و بایسته برای عموم مردم نخواهند بود. حرفهٔ راهنمایی گردشگران امری پیچیده و تخصصی است و راهنمایان با رشته‌های تخصصی و میان‌رشته‌ای خود باید در مباحث مثل اکوتوریسم یا ژئوتوریسم یا در پارک‌های ملی و ژئوپارک‌ها مشارکت کنند. این امر ضرورت آموزش راهنمایان تخصصی را چند برابر می‌کند. در صورت گسترش علمی تفسیر میراث مختلف در کشور با کمک راهنمایان کارآموده در شاخه‌های مختلف میراث و بهره‌گیری سایر ابزار تفسیر به‌صورت یک مجموعهٔ از هم‌جانشینی، حفاظت و استفادهٔ پایدار از میراث این مرز و بوم توسط گردشگران به‌ویژه در بحث گردشگری داخلی، به‌عنوان اولویت سیاست‌گذاران کشور، رونق خواهد گرفت.

تشکر و قدردانی

در اینجا لازم می‌دانم از سرکار خانم لادن قهرمانی، راهنمای گردشگری و دانشجوی کارشناسی ارشد برنامهٔ توریسم دانشگاه علامه طباطبایی برای کمک به ترجمهٔ مقدمهٔ کتاب بک و کیبل (۱۹۹۸) که در این مقاله بخش‌هایی از آن استفاده شد، تشکر و قدردانی کنم.

پی‌نوشت‌ها

۱. در این مقاله، مراد از طبیعت‌گردی، گردشگری طبیعت‌گراست و نوع خاصی از انواع توریسم طبیعت‌گرا، مثل اکوتوریسم، توریسم حیات‌وحش یا ژئوتوریسم مدنظر نیست. متأسفانه در ایران قبل از ظهور مباحث ژئوتوریسم، واژهٔ طبیعت‌گردی معادل با اکوتوریسم در فرهنگستان علوم ثبت شده است که با توجه به پیشرفت‌های اخیر جهان معادل ناقصی برای این کلمه است. به‌طور کلی در این مقاله، توریست

منابع

۱. پیرس، ف. ل. (۱۳۸۹)، رفتار گردشگر: بن‌مایه‌ها و طرح‌های مفهومی، ترجمهٔ دکتر حمید ضرغام بروجنی با همکاری زهره جوادی سیدانی و سیدمحمد حسن حسینی، تهران: انتشارات مه‌کامه، ۳۳۴ صفحه.
۲. داوولینگ، راس و نیوسام، دیوید (۱۳۸۸)، ژئوتوریسم (جهانی) ترجمهٔ دکتر عادل نجف‌زاده و مهندس بهرام نکویی صدی، تبریز: سازمان منطقهٔ آزاد تجاری - صنعتی ارس، ۵۲۸ صفحه.
۳. نکویی صدی، بهرام (۱۳۹۰) «نقش ژئواینتر پرتیشن در توسعهٔ ژئوتوریسم ایران، سی‌دی مجموعه مقالات ارائه شده در اولین همایش ملی گردشگری و توسعهٔ پایدار در استان سیستان و بلوچستان، دانشکدهٔ جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ۴ تا ۶ خرداد ۱۳۹۰، صص ۵۲۳ تا ۵۳۴.
۴. نکویی صدی، ب. (۱۳۸۸)، مبانی زمین‌گردشگری با تأکید بر ایران، تهران: سازمان سمت، ۲۲۰ صفحه.
۵. هوز، توماس ای. (۱۳۸۸) ژئوتوریسم و تفسیر، در کتاب ژئوتوریسم (جهانی)، اثر راس داوولینگ و دیوید نیوسام، (فصل دوازدهم، ترجمهٔ بهرام نکویی صدی)، تبریز: سازمان منطقهٔ آزاد تجاری صنعتی ارس، صص ۴۶۵ تا ۴۹۹.
6. Back, L nd Cable T.T. (1998) **Interpreation for the 21st Century: Fifteen Guiding Principles for Interpreting Nature and Culture**", Sagamore publishing, Champaign, IL 61820 USA.
7. Tilden, F. 1977. **Interpreting our heritage** (3rd Ed). Chapel Hill: The University of North Carolina Press.